

En het slotdeel is een ‘Oproep tot dringende actie om de transitie te versnellen’ (p.183). En dat houdt een zevental aanbevelingen in die toch vooral naar het beleid kijken. Om te beginnen moet het beleid reële participatie gaan organiseren. Verder moeten er nu strategische beslissingen genomen worden over de samenleving in 2050. Daarvoor is er ‘een heroriëntatie van middelen nodig, ondersteund door een politieke wil van de overheid en het vertonen van meer daadkracht door alle maatschappelijke groepen’ (p.185). Bovendien moet de bevolking voorbereid worden op de uitdagingen wat vraagt om ‘een nieuw type van leiderschap, van talent en van ervaring, meer systematisch gericht op verandering’ (p.186). Het beleid moet ook een ver doorgedreven horizontale integratie nastreven van de structuren die het beleid voor duurzame ontwikkeling vorm geven. Dat dient ook in de samenleving te gebeuren via het ‘ontschotten’ van de nu veelal sectoraal opgezette activiteiten van stakeholders. Daarbij moet lokale actie ook meer gericht worden op de rest van de wereld (*Think globally, act locally*).

Ook al kan je al die punten onderschrijven, dan blijft de vraag hoe we die beleidsherooriëntatie kunnen realiseren? We kunnen immers niet ontkennen dat onze huidige politieke overheden ‘van Vlaanderen over België tot Europa’ sterk aan het dominante economische paradigma blijven vasthangen’ wat spoort met de visie van het bedrijfsleven en weinig leiderschap voor transitie vertonen. Volstaat dan de afsluitende aanbeveling en oproep van Mazijn en Gouzée voor een Staten-Generaal voor Duurzame Ontwikkeling met vertegenwoordigers van de maatschappelijke groepen om tot een ‘sociaal

contract’ te komen? Zonder druk vanuit de samenleving via aangehouden actie zal een dergelijk contract er m.i. nooit komen. En hoop er ook maar op dat groepen in die samenleving zelf met alternatieven aan de slag gaan i.p.v. op de ‘politieke wil van de overheid’ te wachten.

Jef Peeters

Links-liberalisme als ideologie

Herman Lauwers, *Links-liberalisme. Niemand is burger zonder land*. Kalmthout, Pelckmans, 168 p.

‘Links-liberalisme? Dat is een contradictie in termen’, zegt J. wanneer hij *Links-liberalisme – Niemand is burger zonder land* op mijn tafel ziet liggen. Toch heeft Herman Lauwers (ex-Volksunie, ex-Spirit) hiermee een lezenswaardig boek geschreven – al was het maar omdat op dit ogenblik elke ideologische bijdrage die ingaat tegen de alom aanwezige terreur van het neoliberalisme welkom is. Bovendien komt de auteur tot de conclusie: ‘Het links-liberalisme is een ideologie die een verdoken electoraat heeft en zelfs vertegenwoordigers, verspreid over diverse partijen. Maar daar verdringt hun stem vandaag in andere partijstrategieën.’ (p156) Hij eindigt het boek met de beschouwing dat aan de linkerzijde enkel nog groei mogelijk is ‘als er een onderscheid komt tussen een links-populistische partij en een postmoderne links-liberale stroming’. En voor dat laatste kijkt hij naar sp.a en Groen.

1 Zie ook de oproep in De Wereld Morgen: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/12/03/de-enige-uitweg-uit-de-meervoudige-crisis-een-staten-generaal-voor-duurzame-ontw>

Dit is dus duidelijk geen afstandelijk boek. Lauwers zoekt een definitie van links-liberalisme, omdat hij een ideologie wil die kan leiden tot politiek handelen, en die een alternatief biedt voor het traditionele socialisme, liberalisme, 'ecologisme' of de christendemocratie.

In het eerste gedeelte van het boek schetst de auteur de historisch-filosofische achtergrond van het ideeëngoed dat hij resoluut links-liberalisme noemt (en niet sociaal liberalisme, of links liberalisme). In het tweede gedeelte beschrijft hij hoe en waar dat gedachtegoed terug te vinden is in de hedendaagse West-Europese politiek, dwz. bij politieke partijen in o.m. Groot-Brittannië, Nederland, Denemarken en Scandinavië, en bij de Vlaamse groenen, liberalen en sociaaldemocraten. Nu had het mij eigenlijk ook wel benieuwd om te weten of en hoe dat links-liberalisme aanwezig is bij/in de andere Belgische partijen, zoals CdH, Ecolo, MR of PS. Maar daarover geen woord.

Problematischer dan deze typisch Vlaamse blindheid is echter de beperking van Lauwers' beschrijving tot de manifestatie van het links-liberalisme in gevestigde politieke partijen. En dit om twee redenen. Enerzijds is het maar de vraag of politieke partijen hun ideologie baseren op rechtvaardigheidstheorieën, die volgens de auteur wel de grond vormen van het huidige links-liberalisme. Anderzijds kan je je ook afvragen of iemand die het links-liberalisme als politieke leidraad neemt, dat vandaag nog zou willen realiseren via de bestaande politieke partijen (de logica van politieke representatie).

Rechtvaardigheidstheorieën

De auteur begint zijn geschiedenis bij de theorieën van het politieke liberalisme in de negentiende eeuw, tot hij, via omzwervingen doorheen onder

meer sociaaldemocratie en nationalisme, terecht komt bij *A Theory of Justice* van John Rawls uit 1971, dat een nieuw baken vormt voor liberale rechtvaardigheidsbeginselen. Daarmee is hij ook aangekomen bij de discussies tussen liberalisme en communitarisme, die sinds de jaren 1980 in de Verenigde Staten en Canada de debatten over burgerschap domineren. De beide benaderingen omvatten zowel een methodologische als een normatieve component, maar simpel gesteld komt de tegenstelling neer op de keuze voor ofwel een liberalisme dat uitgaat van het recht van elk individu om zich optimaal te ontplooiën, ofwel een denken dat in de erkenning van het behoren tot een gemeenschappelijke identiteit de basis ziet voor menselijke ontplooiing.

In 1993 zal Rawls in *Political Liberalism* enigszins terug komen van zijn individualistische liberale moraal met het concept *overlapping consensus*, maar Lauwers concentreert zich verder op de sociale correctie die Martha Nussbaum aanbrengt middels haar rechtvaardigheidstheorie, en op het gemeenschapsdenken van Charles Taylor. En hij stelt vast: 'Deze combinatie van Nussbaum en Taylor lijkt mij de ideologische basis voor een links-liberalisme. Die bouwt niet uitsluitend verder op het contract tussen individuen en met de overheid, maar voert ook de civiele samenleving in als drager van de staat en draagvlak voor solidariteit.' (p81)

Deze theoretische discussies nu hanteren als basis voor een links-liberale ideologie van politieke partijen in West-Europa stuit op twee problemen. Het eerste is dat de gedachtevorming die Lauwers aanhaalt in wezen door en door Noord-Amerikaans is. Zij gaat uit van typisch Noord-Amerikaanse politieke toestanden, opvattingen over culturele en etnische diversiteit, en juridische cultuur en dat heeft zo zijn gevolgen in het wegmoffelen van sociaal-economische ongelijkheid en

onzekerheid bij kwesties van burgerschap en politieke participatie.

Tweede probleem is dat Lauwers de rechtvaardigheidstheorieën die hij aanhaalt gebruikt om bepaalde praktijken en standpunten van hedendaagse West-Europese politieke partijen toe te schrijven aan het gedachtegoed van het links-liberalisme, terwijl hij weinig oog heeft voor de normatieve logica die in die organisaties zelf al verankerd zit. Het beleid dat instituties ontwikkelen heeft misschien wel meer te maken met hun structuur, symbolen en taalgebruik, hun historische tradities en politieke opportuniteiten, dan met hun concept van rechtvaardigheid.

Politieke representatie

Lauwers beschrijft hoe de opkomst van de liberale partijen in de negentiende eeuw samenvalt met de overgang van een formele kiezersdemocratie naar een representatieve partijdemocratie. Daardoor staan niet alleen de verkozenen in een ongebonden verhouding tot hun kiezers, het zijn zelfs in de eerste plaats de politieke partijen die optreden als representant van de politieke wil van de burgers.

Nu is toch al enkele tientallen jaren in West-Europa de beweging aan de gang waarin de klassieke partijen steeds minder relevant worden voor het politieke bewustzijn en de politieke acties van burgers. Met name het groeiende besef van de desastreuze effecten van het neoliberalisme en het wereldwijde ongebreidelde

kapitalisme leiden ertoe dat burgers op verschillende niveaus trachten het recht op politieke actie weer in eigen hand te nemen. Natuurlijk, de Europese discussie over het particularisme van de basisbewegingen tegenover het universalisme van de politieke partijen is niet nieuw, maar de vraag wordt steeds dringender wat de meest geschikte methode is om het gemeenschappelijk belang te verdedigen, zeker wanneer het gaat om zaken die wij *commons* of gemeengoed noemen, en die haast per definitie ontsnappen aan de bevoegdheid van politieke partijen. Dan zal misschien blijken dat 'groei aan de linkerkant' niet in de eerste plaats gezocht moet worden in nieuwe organisaties die zich inschrijven in de logica van politieke representatie.

Tot slot: het is jammer dat de uitgever het niet nodig heeft gevonden een redacteur op het manuscript te zetten. In het proces van het schrijven is het vrijwel onvermijdelijk dat taalslordigheden, herhalingen en feitelijke foutjes opduiken. Een beetje uitgever laat een manuscript dus daarop nalezen, zodat de lezer uiteindelijk een mooie tekst in zijn boek vindt. Maar los daarvan is *Links-liberalisme* zeker de moeite van het lezen waard, vooral omdat Herman Lauwers wel degelijk fundeert dat links-liberalisme een bestaande ideologie is, en hij voldoende stof aanbiedt om dat gedachtegoed te verdiepen of ermee in discussie te gaan.

Hugo Durieux